

ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวน่านที่มีต่อเสาพระหลักเมืองน่าน

Belief and the Rite of Nan People toward Nan City Pillar

วานิตธิวัฒน์ คำเรือง Wanittiwat Khumruang^๑

พระชยานันท์หมื่น Phrachayanantamunee^๒

ชำนาญ เกิดช่อ Chamnarn Kerdchor^๓

สว่างจิต ขันดี Sawangjit Khantee^๔

Received: June 05, 2022

Revised: September 19, 2022

Accepted: November 20, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวน่านที่มีต่อเสาพระหลักเมืองน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและลักษณะเฉพาะของเสาพระหลักเมืองน่าน และเพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของพระเสาหลักเมืองน่าน ระเบียบวิธีวิจัยได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผลการศึกษาวินิจฉัยพบว่า เสาพระหลักเมืองน่านสร้างจากไม้สักทอง โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้าอัครวรปัญญา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ ๕๗ มีการบูรณปฏิสังขรณ์ตามลำดับ จนถึงปัจจุบัน ลักษณะเฉพาะของเสาพระหลักเมืองน่าน คือ ยอดเสาเป็นรูปพระพรหม ๔ หน้า ซึ่งหมายถึงหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ และประดิษฐานอยู่ในเทวสถานจัตุรมุข ณ วัดมิ่งเมือง ด้านความเชื่อ ชาวน่านมีความเชื่อว่าเสาพระหลักเมืองน่านเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นศูนย์รวมใจ ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน ได้แก่ พิธี

^๑ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Arts (Buddhist Studies), Nakorn Nan Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nan 55000, Thailand email: wanit.noum@gmail.com

^๒ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Arts (Buddhist Studies), Nakorn Nan Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nan 55000, Thailand email:siranan_1@hotmail.com

^๓ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Arts (Buddhist Studies), Nakorn Nan Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nan 55000, Thailand email: pirabngoan@gmail.com

^๔ นักวิจัย, พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย email:sawangjit897@gmail.com

สักการะบวงสรวงเสาพระหลักเมืองน่าน พิธีทำบุญสืบชะตาหลวง และพิธีสงฆ์น้ำเสาพระหลักเมืองในช่วงเทศกาลสงกรานต์

คำสำคัญ : เสาพระหลักเมืองน่าน, ความเชื่อ, พิธีกรรม

Abstract

This research “Beliefs and the ritual of the Nan people toward Nan City Pillar” has the objectives as follows: 1) to study the history and characteristics of the Nan City Pillar; and 2) to study the beliefs and the ritual related to the Nan City Pillar. This study is qualitative research by in-depth interview. The results showed that: The Nan City Pillar is made of teak wood with a cut in the middle of the trunk, created by Prince Attaworapanyo, the 57th reign of Nan, It has been restored in order until now. The characteristics of the Nan City Pillar are that the top of the pillar is a four-faced Brahma, which refers to Four sublime states of mind and enshrined in the tetrahedron temple at Ming Muang Temple. Beliefs related to the Nan City Pillar is sacred. Nan people believe that the city pillar is sacred. It's a mentally dependent, and it's also the center of mind. As for the rituals related to the Nan City Pillar Buddha image, it was found that The rituals will be consistent with local beliefs and culture, such as the tradition of worshipping the City Pillar, Merit Ceremony and the watering ceremony for the City Pillar Shrine during the Songkran Festival.

Keywords: The Nan City Pillar, Beliefs, the Rite

๑. บทนำ

ความเชื่อต่าง ๆ ที่มีผลต่อจิตใจของมนุษย์นั้นปรากฏขึ้นโดยทั่วทุกพื้นที่ภูมิภาค ในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีคติความเชื่อเป็นเอกลักษณ์ของตนเองปรากฏอยู่ทั่วประเทศบนโลกนี้ แม้กระทั่งดินแดนประเทศไทย ซึ่งมีชนชาติที่หลากหลาย มีความแตกต่างของวัฒนธรรมประเพณี และภาษาในการสื่อสาร โดยเฉพาะจังหวัดน่าน หรือ เมืองน่าน ในอดีต ก่อนที่ศาสนาจะเกิดขึ้น ในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และถูกนำมาเผยแพร่ในดินแดนของประเทศไทยและเข้ามายังอาณาจักรนครเมืองน่าน ซึ่งเป็นนครรัฐเล็ก ๆ ความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่คือ การนับถือผี ไม่ว่าจะเป็นผีที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ ผีผู้ดูแลรักษาบ้านเรือน เจ้าที่ และเทวาอารักษ์ต่าง ๆ ฯลฯ เมื่อมีประชากรขยายเพิ่มมากขึ้น ชุมชนก็ขยายใหญ่ขึ้น จึงมีการนับถือผีประจำเมือง ซึ่งมีความเชื่อว่าผีประจำเมืองนั้น เป็นผู้ดูแลทุกข์สุขทั้งหลายของผู้คนในเมือง ความเชื่อต่าง ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมเป็นสื่อสำคัญในการติดต่อสื่อสารกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาตินั้น ที่ผู้คนทั่วไปไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตนเอง จึงเกิดการสร้างตัวแทนหรือสิ่งเคารพเป็นที่สถิตของสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ศาลเจ้า เสาบ้าน เป็นต้น จนกระทั่งมีระบบศาสนาเกิดขึ้นและแผ่ขยายมาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิประเทศไทยและเข้ามายังเมืองน่าน การเข้ามาของศาสนา ทำให้ความเชื่อดั้งเดิมมีความคลี่คลายและมีบทบาทลดลงแต่ไม่ได้หมดไปจากภูมิภาค หากแต่กลับมีการผสมผสานกลมกลืนระหว่างความเชื่อพื้นเมืองดั้งเดิม คือการนับถือผีเข้ากับระบบศาสนาที่เข้ามาใหม่^๕ ฉะนั้นความเชื่อจึงเป็นการยอมรับอันเกิดจากจิตในสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นทั้งผลดีและผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ ความเชื่อจึงมีความหมายกว้างมาก รวมถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย ภูตผี คาถาอาคม โชคลาง ไสยเวทย์ต่าง ๆ เท่านั้น ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ ป่าเขา เป็นต้น^๖

หลักเมืองเป็นคติความเชื่อตามลัทธิฮินดูคือ ไศวนิกาย ซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า คติของหลักเมืองนั้นเป็นศูนย์กลางของบริเวณอันกำหนดให้เป็นใจกลางเมืองประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าปีล่วงมาแล้ว ไศวนิกายได้กำหนดเอาภูเขาไวกาลงบนภูเขานั้น สมมุติว่าเป็นที่สถิตอยู่ของพระมหาเทพคือพระศิวะเจ้า หมายถึงภูเขาไกรลาส บนยอดเขาสร้างปราสาทบนยอดเขาเพื่อ

^๕ สารณี ภูสนาม, “ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนต่อศาลหลักเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^๖ พรพรรณ เกิดผล, “การเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อเรื่องเสาหลักเมืองสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาประวัติศาสตร์), (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

ประดิษฐานศิวิลิ่งทองคำ อันเป็นสัญลักษณ์แห่งพระราชอำนาจของกษัตริย์องค์นั้น ๆ สืบต่อกันมา^๗

การก่อกำเนิดความเชื่อของเสาหลักเมืองดังเช่นมีอยู่ในปัจจุบันนี้ สืบเนื่องมาจากความเชื่อพื้นเมืองเดิมในพื้นที่ ความเชื่อเหล่านั้นคือการนับถือเสาบ้าน โดยแต่เดิมเป็นการนับถือต้นไม้ใหญ่อันสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันกับธรรมชาติและต่อมาจึงรู้จักการสร้างเสากลางชุมชนเพื่อเป็นการแสดงความเคารพความนับถือจึงมีการประกอบพิธีเช่นไหว้บูชาด้วยอาหารคาวหวานและสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย เป็นต้น^๘ การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนในท้องถิ่นนั้นมีความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่สามารถให้คุณและโทษได้ จึงมีการเช่นไหว้บูชาและแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวเสานั้น ๆ

พิธีการสร้างหลักเมืองของชนชาติไทย ได้มีการสร้างกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา และมีการสืบเนื่องมาถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ในสมัยกรุงสุโขทัยยังไม่มีการพบหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร พบแต่ซากโบราณสถานเล็ก ๆ เพียงพื้นที่ฐานและเสาบางต้นเท่านั้น หากมองให้ลึกลงไปแล้วจะเห็นได้ว่า พิธีการสร้างเสาหลักเมืองล้วนเป็นพิธีทางไสยศาสตร์ หรือเป็นพิธีขำพรหมณ์เป็นส่วนใหญ่ หลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยคือ หลักเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทำด้วยศิลาจารึก เรียกเป็นภาษาสันสกฤตว่า “ชิน” หากเป็นนามมคธว่า “อินทิล” แปลได้ว่า เจ้าหรือหลักหน้าประตูเมืองหรือหลักเมือง ซึ่งหลักเมืองศรีเทพนั้นมีลักษณะเป็นรูปตะปูหัวเห็ด ในยุคต่อมาหลักเมืองบางแห่งก็ทำมาจากไม้หรือหิน อย่างไรก็ตามหลักเมืองเป็นประเพณีของศาสนาพราหมณ์ ดังนั้นการตั้งเสาหลักเมืองจะต้องขึ้นตามธรรมเนียมของศาสนาพราหมณ์ นอกจากนี้การปรากฏความเชื่อและสักการะเสาอินทิล เกิดก่อนที่พ่อขุนเม็งรายจะมาสร้างเมืองเชียงใหม่ โดยที่พวกเขาล้วนมีประเพณีการบูชาเสาอินทิลในอาณาจักรล้านนา พร้อมกับการเช่นสรวงผีปู่ย่า ซึ่งถือว่าเป็นผีบรรพบุรุษของพวกเขา^๙

เสาหลักเมืองน่าน (เดิมเรียกว่า “เสาเมือง” หรือ “เสาเมืองเมือง”) ประดิษฐาน ณ วัดมิ่งเมือง หรือวัดเงิน เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดน่าน ตั้งอยู่ที่ถนนสุริยพงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เดิมวัดมิ่งเมืองเป็นวัดร้าง เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้านันทวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่านในขณะนั้น ได้สถาปนาวัดร้างขึ้นใหม่ทั้ง

^๗ พูลผล เงินแพง, “คติความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดมหาสารคาม”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (วิชาเอกไทยคดีศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖), หน้า ๒-๓.

^๘ อรุณโรจน์ กลิ่นฟุ้ง, “หลักเมือง หลักบ้าน “เสา” พุทธ พราหมณ์ ผี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปบัณฑิต**, (สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ), (คณะโบราณคดี: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒) หน้า ๒.

^๙ พูลผล เงินแพง, “คติความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดมหาสารคาม”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (วิชาเอกไทยคดีศึกษา), หน้า ๓-๔.

อารามและตั้งชื่อวัดนี้ว่า “วัดมิ่งเมือง” ตามชื่อที่เรียกเสาหลักเมือง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าฟ้าอัครวรปัญญา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ ๕๗ (เนื่องจากแต่ก่อนมานั้นเมืองน่านไม่มีคติการสร้างเสาหลักเมือง) พระองค์โปรดให้ฝังเสาหลักเมือง ณ วัดมิ่งเมือง ในบริเวณด้านหน้าพระอุโบสถ เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๓๑ เดิมมีลักษณะเป็นเสาไม้สักทองที่เป็นท่อนซุงขนาดใหญ่ประมาณสองคนโอบ มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๖๐ เซนติเมตร สูงประมาณ ๓ เมตร ลักษณะเป็นเสาทรงกลม ส่วนหัวเสาเกลารูปดอกบัวตูม ตัวเสาฝังลงกับพื้นดินโดยตรง ไม่มีศาลหรืออาคารครอบแต่อย่างใด^{๑๑}

ส่วนความเชื่อของเสาพระหลักเมืองน่านของชาวเมืองน่าน ได้แสดงออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมการบวงสรวงสักการะหลักเมืองในเทศกาลต่าง ๆ ที่ชาวเมืองในพื้นที่ปฏิบัติตลอดทั้งปี เป็นประเพณีและพิธีกรรมที่ชาวเมืองน่านได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงวิถีของชาวเมืองน่านที่มีความเชื่อว่า เสาพระหลักเมืองน่าน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจที่จะดลบันดาลให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย จากความเชื่อดังกล่าวทำให้มีการบอกกล่าวบนบาน เช่นสรวงบวงสรวงพลีมีการประกอบพิธีกรรมเป็นขั้นตอนตามคติความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยเชื่อว่าถ้าปฏิบัติถูกต้องตามประเพณีจะทำให้มีความสุขปราศจากภัยอันตราย ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวเมืองน่านที่มีต่อเสาพระหลักเมืองน่าน รวมทั้งศึกษาประวัติความเป็นมาและลักษณะของเสาพระหลักเมืองน่าน

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวน่านที่มีต่อเสาพระหลักเมืองน่าน” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๒ ข้อ คือ

- ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและลักษณะเฉพาะของเสาพระหลักเมืองน่าน
- ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวน่านที่มีต่อเสาพระหลักเมืองน่าน” นี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ขอบเขตของการวิจัยแบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเนื้อหา ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช ๒๕๓๙, ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม คุณค่า และความเชื่อที่มีต่อเสาหลัก

^{๑๑}สมพร พุทธาพิทักษ์ รศ. ดร. และคณะ, โครงการศึกษางานด้านวัฒนธรรมการจัดการสารสนเทศและภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน, (สาขาวิชาศิลปศาสตร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๙), หน้า ๘-๙.

เมือง ๒) ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ที่มีภูมิรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของเสาพระหลักเมืองน่านที่อาศัยอยู่ในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองน่าน โดยไม่จำกัดเพศและความรู้ มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์พิธีกรรม ความเชื่อ คุณค่า และมุมมองด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน ณ วัดมิ่งเมือง แบ่งเป็น ๗ กลุ่ม รวม ๒๐ รูป/คน คือ (๑) ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๓ คน (๒) ผู้นำชุมชน จำนวน ๒ คน (๓) พระสงฆ์ จำนวน ๓ รูป (๔) ผู้สูงอายุ จำนวน ๓ คน (๕) วัยทำงาน จำนวน ๒ คน (๖) วัยรุ่นในชุมชนเขตเทศบาลเมืองน่าน จำนวน ๓ คน (๗) นักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน ๔ คน ๓) ด้านพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ตำบลในเวียงจำนวน ๙ ชุมชน คือ (๑) ชุมชนบ้านช้างค้ำ (๒) ชุมชนบ้านมิ่งเมือง (๓) ชุมชนบ้านศรีพันต้น (๔) ชุมชนบ้านอภัย (๕) ชุมชนบ้านพวงพะยอม (๖) ชุมชนบ้านภูมินทร์-ท่าลี่ (๗) ชุมชนบ้านพญาภู (๘) ชุมชนบ้านดอนศรีเสริม (๙) ชุมชนบ้านพระเกิด และ ๔) ด้านระยะเวลาการวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๖๔ – เดือนธันวาคม ๒๕๖๔

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

๑.เสาพระหลักเมืองน่านมีการแบ่งออกเป็น ๓ ยุค ได้แก่

ยุคที่ ๑ ยุคแรกสร้าง เสาพระหลักเมืองน่านสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๑ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าฟ้าอัครวรปัญญา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ ๕๗ นำแนวพระราชปณิธานของรัชกาลที่ ๑ ความว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตริย์พระพุทธศาสนา ปกป้องของขันขันธ์เสมา รักษาประชาชนและมนตรี” มาดำเนินการพัฒนาปรับปรุงนครน่าน โดยนับตั้งแต่การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม การสร้างวัด การจัดถนน รวมถึงการสร้างเสามิ่งเมืองหรือเสาหลักเมืองน่าน โดยมีการสร้างเสาหลักเมืองแบบกรุงเทพฯ ซึ่งพระองค์ได้ให้หมอโหราประจำเมือง หาฤกษ์ยามยามดีและนำอำมาตย์ราชเสนาไพร่พลทหาร ไปประกอบพิธีเบิกป่าไปขอและตัดเอาไม้สักยังป่า อันมีทางทิศตะวันออกห่างจากเวียงภูเพียงแซ่แห่ง ได้ไม้สักทองมาต้นหนึ่ง มีความใหญ่และยาวมากจึงต้องแรงช้างลากจูงเข้ามาในเวียงและได้ทำพิธีตัดต้นสักทองเอาส่วนกลางต้นมาเกลาแต่งเป็นเสากลม ส่วนหัวเสาเกลาเป็น ดอกบัวตูมใหญ่ ตัวเสามีความยาว ๔ วา (ประมาณ ๓ เมตร) รอบเสาเท่ากับ ๒ โคนแขนของผู้ใหญ่ (ประมาณ ๓ ฟุต) จากนั้นได้ทรงอธิษฐานให้ช้างพลายมงคลออกไปหาจุดอันเป็นมงคลของเมือง จากนั้นจึงปล่อยช้างพลายมงคลเพื่อให้เทพยดาตลใจ บ่ายหน้าออกจากคุ่มช่วงหลวงและวนขวามุ่งตรงไปยังป่าไม้ไผ่ที่มีช้างวัดร้างแห่งหนึ่ง ได้เกาะเกี่ยวด้วยไผ่กินอยู่โดยไม่ยอมเดินไปไหนอีก เจ้าฟ้าจึงโปรดให้หมอโหราประจำเมืองไปปักหมุดที่ช้างพลายมงคลไปหยุดยืนอยู่นั้นไว้ บรรดาขบวนติดตามช้างเผือก จึงได้ประโคมฆ้องกลองขึ้น ณ ที่นั้น

สมเด็จพระเจ้าฟ้าอัครวรปัญญาโปรดให้ประกอบพิธีฝังเสาหลักเมืองน่าน (ชื่อในขณะนั้น) ขึ้นในวันพฤหัสบดีมหาสงกรานต์ปีใหม่เมือง (วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๓๑) และได้ทำการบวงสรวงสักการะเป็นมหรหรรษ์ ๗ วัน ๗ คืน โดยการฝังเสาหลักเมืองนั้นโปรดให้ฝังตัวเสาลงกับพื้นดินโดยตรง มิได้ยกฐานหรือมีศาลครอบเสาหลักเมืองแต่อย่างใด โดยถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ

ต่อ ๆ กันมาเจ้าผู้ครองนครน่านทุกองค์ก็ได้ถือเอาวัน พญาวัน (วันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี) เป็นวันประกอบพิธีบวงสรวงสักการะเสามิ่งเมือง เพื่อเป็นการขอโชคขอลาให้คุ้มครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข และเมื่อออกไปรบทัพจับศึกทุกครั้งก็จะมาประกอบพิธีตัดไม้ข่มนาม ณ ที่เสามิ่งเมือง ต่อมาเจ้านันทวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่าน องค์ที่ ๖๒ ได้สถาปนาวัดร้างขึ้นมาใหม่ในพื้นที่วัดร้างนี้ เนื่องจากพระองค์เป็นผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้สร้างวัดสร้างพระพุทธรูป สร้างคัมภีร์ธรรมไว้มากมายทั้งในตัวเมืองน่านและเมืองต่าง ๆ ที่ขึ้นกับน่าน อีกทั้งพระองค์ทรงเห็นว่าวัดที่อยู่ใกล้ชิดติดกับเสามิ่งเมืองน่านเป็นวัดที่มีพื้นที่มากพอสมควร เมื่อสร้างเสร็จบริบูรณ์แล้ว โปรดให้ตั้งชื่อวัดใหม่นี้ว่า “วัดมิ่งเมือง”

ยุคที่ ๒ ยุคบูรณปฏิสังขรณ์ ในปี ๒๕๐๖ ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ น้ำในแม่น้ำน่านได้เอ่อล้นทะลักเข้าทำลายบ้านเรือนวัดวาอารามเป็นอย่างมาก กระแสน้ำได้เซาะรากโคนเสามิ่งเมืองซึ่งมีความผูกพัน เนื่องจากฝังกับพื้นดินมาเป็นเวลานานกว่า ๑๗๐ ปี จนถอนโคลนลง ทำให้พระมหาศรีวรวงศ์ สิริวัฒน เจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง ขณะนั้น ซึ่งท่านเป็นคนพื้นเดิม บ้านมิ่งเมืองและตระกูลของท่านคือ ตระกูลมิ่งปรีชา นำชาวบ้านช่วยกันมัดรั้งเสามิ่งเมืองไว้ นำเอาเสามิ่งเมืองไปผูกไว้กับเสาใต้ถุนหอกลองหลังวัด เพื่อมิให้กระแสน้ำพัดพาไปที่อื่น ด้วยความที่น้ำท่วมวัดบ่อยครั้งทำให้เสามิ่งเมืองนอนจมดินทรายใต้ถุนหอกลองเกือบคืบใหญ่ บางครั้งก็ถากเนื้อไม้มาทำเป็นเชือกจุดไฟเพราะไม่มีใครรู้ว่าเสาไม้สักนี้ คือเสาหลักเมืองน่านต้นเดิม และเป็นเสาพระหลักเมืองน่านในปัจจุบันสำหรับวัดมิ่งเมืองในสมัยนั้นได้อาศัยเสามิ่งเมืองต้นนี้เป็นฐานเพื่อยื่นขึ้นตอกบั้งไฟเป็นประจำทุกปี จนกระทั่งเมื่อน้ำลดลงเป็นปกติแล้ว ท่านเจ้าอาวาสวัดมิ่งเมืองขณะนั้นเห็นว่า เสาเดิมที่ผูกไว้ใต้ถุนหอกลองหลังวัดนั้นผูกกร่อนมาก จึงได้ร่วมกับพระศรีท้าววัดมิ่งเมือง ร่วมกันสร้างเสามิ่งเมืองจำลองขึ้น ณ ที่เดิม โดยทำเป็นเสาก่อด้วยอิฐถือปูน มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒๐ นิ้ว สูง ๑.๓๐ เมตร หัวเสาเป็นดอกบัวตูม ก่อฐาน ๔ เหลี่ยมลดหลั่นเป็นชั้น ฐานล่างกว้าง ๒ วา ทั้ง ๔ ด้าน สูงประมาณ ๑ เมตรเศษ และฉาบขาวด้วยปูนขาว

ยุคที่ ๓ ยุคปัจจุบัน ในปี ๒๕๑๔ ทำการบูรณะขึ้น และได้ไปกราบอาราธนา พระคุณเจ้าหลวงปู่โง่น โสรโย แห่งวัดพระพุทธบาทเขารวก อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร พร้อมด้วยคณะศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ มาเป็นคณะช่างผู้ดำเนินการบูรณะ โดยการนำเสาหลักเมืองต้นเดิมมาถากและเกลารจนเหลือขนาดเท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน ส่วนที่ถากเกลารออกนั้นให้มัดมาเป็นผองอย่างละเอียดกลมกลืนให้เป็นเนื้อเดียวกันอัดเข้าส่วนใจกลางตัวเสาซึ่งกลวงเพราะผูกกร่อนมานาน สำหรับส่วนหัวเสาหลวงปู่โง่น ได้นำไม้มงคลจากจังหวัดพิจิตร แกะสลักเป็นเศียรท้าวกบิลพรหมมหาราชา สวมเป็นส่วนหัวพระหลักเมืองน่าน จากนั้นมีการบรรจุพระเครื่องพิมพ์ต่าง ๆ และพระตันต้าวเวชสุวรรณ ซึ่งทำด้วยเนื้อดินและเนื้อว่านผสมเนื้อผงไม้เสาหลักเมืองน่านที่ถูกถากและขุดเกลารออกที่เหลือจากการอัดลงในต้นเสาบรรจุลงในหลุมฐานเสาหลักเมืองจำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ ดังนั้นที่มาของการเรียกชื่อเสาพระหลักเมือง โดยการนำคำว่า “พระ” ไว้หน้า คำว่า เสาหลักเมือง เกิดจากการนำพระผงจำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ ผังไว้ใต้ฐานของเสาหลักเมืองน่าน

ส่วนเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของเสาพระหลักเมืองน่าน มีลักษณะเป็นเศียรท้าว กบิลพรหมมหาราชหรือพระพรหม ๔ หน้า ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ได้แก่ ฐานปูนรูปบัวคว่ำบัวหงายกลีบใหญ่ลายปูนปั้นและลงรักปิดทอง ส่วนศาลพระหลักเมืองน่านก็ยังมีลักษณะที่เฉพาะอีกด้วย เนื่องจากมีลักษณะเป็นรูปแบบเทวาลัยหรือเทวสถานจัตุรมุข ตัวเทวสถานประกอบด้วยสถาปัตยกรรม ที่เป็นประติมากรรมปูนปั้นทั้งหลัง ทั้งนี้ เพื่อให้อำนาจตัวอาคารอุโบสถของวัดมิ่งเมือง ซึ่งเป็นศิลปะล้านนาประยุกต์ โดยมีสถาปัตยกรรมและประติมากรรมปูนปั้นลวดลาย องค์เทพและสัตว์ต่าง ๆ ในวรรณคดีไทย นอกจากนี้ยังมีการแกะสลักเป็นรูปปูนสูงรูปพระพุทธรูปสำคัญ ๔ องค์ ได้แก่ ๑)พระพุทธรูปहारิตนภูมิกร (พระแก้วมรกต ทรงเครื่องฤดูฝน) วัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง ๒)พระไพรีพินาศ วัดบวรนิเวศวิหาร ๓)พระพุทธรูปชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก และ ๔)พระพุทธรูปทองทิพย์ (พระเจ้าทองทิพย์) พระพุทธรูปสำคัญคู่มืองน่าน วัดสวนตาล จังหวัดน่าน

๒. ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน เสาพระหลักเมืองน่าน ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถดลบันดาลความสุขและสมปรารถนาให้กับชาวเมืองน่านหรือผู้ที่มาขอตามความต้องการ ถึงแม้ว่าในอดีตจะสร้างขึ้นเพื่อเป็นการบ่งบอกถึงอาณาเขต การปกครองและสร้างขวัญกำลังใจก็ตาม โดยมีการแบ่งความเชื่อและพิธีกรรมดังนี้

๒.๑ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน

เจ้าพ่อพระหลักเมืองน่าน เป็นดวงวิญญาณที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาผู้คนในเมืองน่าน สถิตอยู่ในเสาหลักเมือง หรือดวงวิญญาณดวงใดดวงหนึ่งที่สถิตอยู่บริเวณนั้นก่อนสร้างบ้านแปงเมืองแล้วเชิญท่านมาสถิต ณ เสาหลักเมือง ฯลฯ ก็เรียกว่า อารักษ์เมือง อารักษ์มิ่งเมือง หรือเจ้าพ่อพระหลักเมืองน่าน มีหน้าที่และบทบาทสำคัญคือ เป็นผู้ปกป้องรักษา ค้ำครองสมาชิกในเมืองอยู่เย็นเป็นสุข อยู่รอดปลอดภัย ชาวน่านเชื่อว่า เสาหลักเมือง มีเทวดาอารักษ์ รักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นการยอมรับชาวเมืองน่านทั่วไป

๒.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของเสาพระหลักเมืองน่าน

เสาพระหลักเมืองน่านเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คู่บ้านคู่มืองน่านมา ๒๐๐ กว่าปี เป็นสิ่งที่จะดลบันดาลให้คนน่านหรือคนที่มาขอพรนั้นสมปรารถนาตามความประสงค์ทุกประการ อีกทั้งเสาพระหลักเมืองน่านเป็นศูนย์รวมใจของชาวน่านรองจากองค์พระธาตุแช่แห้ง คนที่ไปขอพรจากเสาพระหลักเมืองน่านนั้นส่วนใหญ่แล้วจะสมความปรารถนา กันมากกว่า ชาวน่านส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า เสาพระหลักเมืองน่านนั้นมีเทพเทวดาสถิตอยู่ มีความขลังอยู่ในตัวเสา มักจะแสดงอิทธิฤทธิ์อยู่บ่อย ๆ เมื่อผู้คนประสบพบเจอด้วยตัวเองก็เกิดความเชื่อแบบสนิทใจและบอกต่อ ๆ กันไป การสักการะเสาพระหลักเมืองน่าน เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล และความศักดิ์สิทธิ์ นิยมกระทำตามทิศอันเป็นอุดมมงคลดังนี้ ๑) ทิศเหนือ พระเมตตา ท่านท้าวเวสสุวรรณ ผู้รักษา มีอำนาจ มีบารมี มีความมั่นคง มีความกล้าแข็ง เข้มแข็งเป็นที่เคารพ น่าเกรงขาม ๒) ทิศตะวันออก พระกรุณา ท่านท้าวธนะรัชระ ผู้รักษา มีเสน่ห์ เมตตามหานิยม เป็นที่รัก เป็นที่ปรารถนาและ

ขึ้นขอบของคนและเทวดา ๓) ทิศใต้ พระมูทิตา ท่านท้าววิรุฬหกะ ผู้รักษา มีความมั่นคง ร่ำรวย อุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียง เกียรติยศและบิรวาร และ๔) ทิศตะวันตก พระอุเบกขา ท่านท้าววิรูปักษ์ ผู้รักษา มีความสงบ ร่มเย็นเป็นสุข มีสันติภาพ ภราดรภาพ เป็นที่เคารพนับถือ มีความน่าเชื่อถือ

๒.๓ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน

องค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมคือ สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมซึ่งสถานที่ดังกล่าวจะจัดพิธีกรรมบ่อยครั้งและต่อเนื่องกันมาช้านาน จนทำให้การใช้สถานที่ดังกล่าวกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นวัดมิ่งเมือง ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานเสาพระหลักเมืองน่าน ชาวเมืองน่านเชื่อว่า เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

๒.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับการผสมผสานระหว่างผี พุทธ พราหมณ์

ก่อนที่พุทธศาสนาจะแพร่เข้ามาเมืองน่าน ชนพื้นเมืองในเมืองน่านได้นับถือผีเป็นหลัก มีการบูชาด้วย สัตว์ต่าง ๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หมู หมา เป็ด ไก่ พอยุคที่พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ให้คนน่านนับถือ สิ่งบูชาเหล่านี้ก็ได้ลดความสำคัญลง แต่ยังคงมีการบูชาเลี้ยงผี ด้วยวัว ควาย หมู เป็ดไก่อยู่ บ้าง มาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะผีที่ใหญ่คือผีเมือง หรืออารักษ์เมือง รองลงมาคือผีประจำบ้าน หรือ ผีเจ้าบ้าน และมีเรือนคือผีประจำตระกูล นอกจากนี้ยังคงมีการบูชาผีตามที่ต่าง ๆ ด้วย แม้กระทั่งหลักเมืองก็คือผีชนิดหนึ่งที่ต้องทำพิธีเลี้ยงแก้ลมบูชาด้วยสิ่งต่าง ๆ อาหารคาวหวาน

๒.๕ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่านที่สอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องน่าจะได้รับอิทธิพลจากทั้งพุทธศาสนา และพราหมณ์(ฮินดู) โดยการประกอบพิธีกรรมมีดังนี้

(๑) ประเพณีสักการะบวงสรวงเสาพระหลักเมือง มีกำหนดจัดขึ้นในวันพฤหัสบดีหรือวันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี จากคติความเชื่อในการสักการะบวงสรวงเสาพระหลักเมืองน่านเป็นการทำบุญบ้าน ปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ปัดเป่าความชั่วร้ายที่จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุขออกไป เพราะชาวเมืองน่านเชื่อว่า เมื่อได้มีการประกอบพิธีกรรมสำเร็จลุล่วงแล้วจะทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีมีความร่มเย็นเป็นสุข มีการประกอบพิธีบวงสรวงถวายเครื่องสังเวยเทวดาอารักษ์ต่าง ๆ และการสวดเจริญพระพุทธมนต์สมโภชเสาพระหลักเมืองน่าน

(๒) พิธีทำบุญสืบชะตาหลวง จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิตและครอบครัวทุกปี โดยมีพระสงฆ์ ๙ รูปสวดพระพุทธมนต์สืบชะตาหลวง โยงสายสิญจน์แขวนไว้ตามจุดต่างๆ เพื่อให้ประชาชนที่เดินทางมาร่วมพิธี นำสายสิญจน์มาพันรอบศีรษะในขณะทำพิธี พอเสร็จพิธีแล้ว สามารถนำสายสิญจน์ติดตัวกลับบ้านได้ เพื่อความเป็นสิริมงคล

(๓) ประเพณีสร้างน้ำพระหลักเมืองในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี เป็นประเพณีที่สืบทอดมานาน มีการตั้งเครื่องบวงสรวง มีการอ่านโอองการบูชาสักการะ ตามแบบเมืองน่าน พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องได้รับอิทธิพลทั้งทางศาสนาพุทธ เช่นการทำบุญตามประเพณี และพราหมณ์ คือตั้งเครื่องบวงสรวงฯ

(๔) ประเพณีเลี้ยงแก้มอาร์กซ์หลวงมิ่งเมือง คืออาร์กซ์ที่รักษาเสาหลักเมืองน่าน ซึ่งเป็นหนึ่งในอาร์กซ์หลวงของเมืองน่าน เมืองน่านนั้นมียาร์กซ์หลวงหรือผีหลวงอยู่ ๑๔ องค์ เมืองน่านมีจาริตประเพณีการเลี้ยงแก้มผียาร์กซ์หลวงมาแต่โบราณ พิธีถวายเครื่องแก้มเลี้ยง อาร์กซ์หลวง นครน่าน แก้มเลี้ยง (แก้มเลี้ยง) เป็นคำศัพท์โบราณของล้านนา

(๕) ประเพณีการเลี้ยงผีหลักเมืองน่าน เป็นการบอกกล่าวอาร์กซ์เมือง การเลี้ยงผียาร์กซ์เมือง การบูชาสังเวทเวตา การเลี้ยงเจ้าปู่วัด(เจ้าที่ผู้ดูแลวัด) การบวงสรวงเวตา การขึ้นท้าวทั้ง ๔ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา ความเชื่อจึงมีบทบาทต่อสังคมโดยมาก นั่นคือ มีอิทธิพลต่อสมาชิกทั้งหมดของสังคมนั้น โดยมีสมาชิกในสังคมอาจจะรับรู้หรือไม่รับรู้ก็ได้ ถึงแม้ว่า ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วทั้งด้านความเป็นอยู่ ด้านจิตใจและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ แต่ภายใต้ระบบความเชื่อ การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาหลักเมืองน่าน ยังเป็นวัฒนธรรมที่ตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคมจังหวัดน่าน ซึ่งชาวเมืองน่านยังคงมีความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อเสาพระหลักเมืองน่านอย่างเคร่งครัด ดังนั้นการประกอบประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน ยังคงอยู่กับวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านต่อไป

๕. อภิปรายผล

การสร้างเสาพระหลักเมืองน่านนั้น เป็นความต้องการของเจ้าผู้ครองนครน่าน องค์ที่ ๕๗ ที่ตั้งใจจะให้เมืองน่านเป็นเมืองขึ้นกับทางกรุงเทพ มากกว่าที่จะเป็นเมืองขึ้นของพม่า โดยนำไม้สักทองมาเกลาและแต่งเป็นเสากลม โดยแรกเริ่มหัวเสาเกลาเป็นดอกบัวตูมใหญ่ ได้ทำการบวงสรวงสักการะเป็นนมกรรม ๗ วัน ๗ คืน โดยการฝังเสาหลักเมืองนั้นโปรดให้ฝังตัวเสาลงกับพื้นดินโดยตรง มิได้ยกฐานหรือมีศาลครอบเสาหลักเมืองแต่อย่างใด โดยถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติต่อ ๆ กัน มาเจ้าผู้ครองนครน่านทุกองค์ก็ได้ถือเอาวัน พญาวัน (วันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี) เป็นวันประกอบพิธีบวงสรวงสักการะเสามิ่งเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของพรพรรณ เกิดผล ที่ศึกษาถึงคติความเชื่อเรื่องเสาหลักเมือง ปรากฏขึ้นครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในฐานะเทพารักษ์ประจำเมือง โดยที่พระมหากษัตริย์ยังทรงไม่มีพระราชอำนาจเหนือดินแดนในพระราชอาณาจักรอย่างเต็มที่ จนขึ้นนำไทยได้นำความคติความเชื่อเรื่องเสาหลักเมืองขึ้นเฉพาะในเมืองใหม่ที่มีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์

ส่วนลักษณะเฉพาะของเสาพระหลักเมืองน่าน มียอดแกะสลักเป็นเศียรท้าวกบิลพรหม มหาราช (พระพรหม ๔ หน้า) นอกจากนี้ศาลพระหลักเมืองน่านได้มีการสร้างขึ้นใหม่เป็นรูปแบบเทวาลัยหรือเทวสถานจัตุรมุขเป็นเทวสถานที่โดดเด่นด้วยศิลปะล้านนาและประติมากรรมปูนปั้นเช่นเดียวกับอุโบสถของวัดโดยยอดของศาลหลักเมืองเป็นรูปเศียรท้าวกบิลพรหม มหาราช ภายในเทวสถานจัตุรมุขมีลวดลายที่แฝงด้วยคติธรรมทางพุทธศาสนาและศาสนา พราหมณ์มากมายหลายอย่างผสมผสานกันอย่างลงตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของพุลผล เงินเพ็ง ตรงที่พบว่าศาลเจ้าพ่อหลักเมืองได้มีการบูรณะและสร้างขึ้นใหม่ และนำไม้หมากคลมา แกะสลักลวดลายและลงรักปิดทอง แต่มีความแตกต่างตรงที่งานวิจัยของพุลผล เงินเพ็ง ได้มีการ สร้างศาลหลักเมืองขึ้นมาใหม่ตามมาตรฐานของกรมศิลปากรทั้งในทางสถาปัตยกรรม แต่งานวิจัย ครั้งนี้ได้มีการสร้างศาลพระหลักเมืองน่าน หรือเทวสถานจัตุรมุขขึ้นมา โดยพระสุนทรมุณี เจ้า อาวาสวัดมิ่งเมือง เป็นผู้ให้ส่หรือช่างออกแบบสร้างเทวสถานจัตุรมุขขึ้นมาแทนศาลพระหลัก เมืองหลังเก่า

ส่วนความเชื่อของพระเสาหลักเมืองน่าน เสาพระหลักเมืองน่านเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคู่เมืองจังหวัดน่านมา ๒๐๐ กว่าปี เป็นหลักชัยและเปรียบเสมือนหลักความมั่นคงของชาว น่าน สอดคล้องกับงานวิจัยของสารณี ภูสนามที่พบว่า ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สิงสถิตของเทพผู้เป็นมิ่งขวัญเมือง เป็นศูนย์รวมใจของชุมชนผู้มาเยือนศาลเจ้าพ่อหลักเมือง มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่สามารถดลบันดาลผลทั้งทางดีและทางร้ายแก่บุคคลผู้เคารพและไม่ เคารพได้ ในส่วนของเสาหลักเมืองชุมชนเพื่อว่าเป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงแห่ง เมือง เหล่าเทพารักษ์ประจำศาลหลักเมือง ส่วนสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรมนั้นเป็นเขตของที่อยู่ อาศัยและส่วนหนึ่งเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งชาวเมืองน่านจะให้ความสำคัญเคารพนับถือเป็นอย่างมาก วัดมิ่งเมือง ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานเสาพระหลักเมืองน่าน ซึ่งชาวเมืองน่านเชื่อว่า เป็นสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของพุลผล เงินเพ็ง พบว่า คติความเชื่อจากองค์ประกอบของ ประเพณี พิธีกรรมมีการเกี่ยวข้องกับสถานที่ของชาวมหาสารคามที่เชื่อว่า ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สิงสถิตของเจ้าพ่อหลักเมือง ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรม กราบไหว้และ เช่นสรง เกี่ยวกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้นพิธีกรรมส่วนบุคคลไม่กำหนดเวลาที่แน่นอน

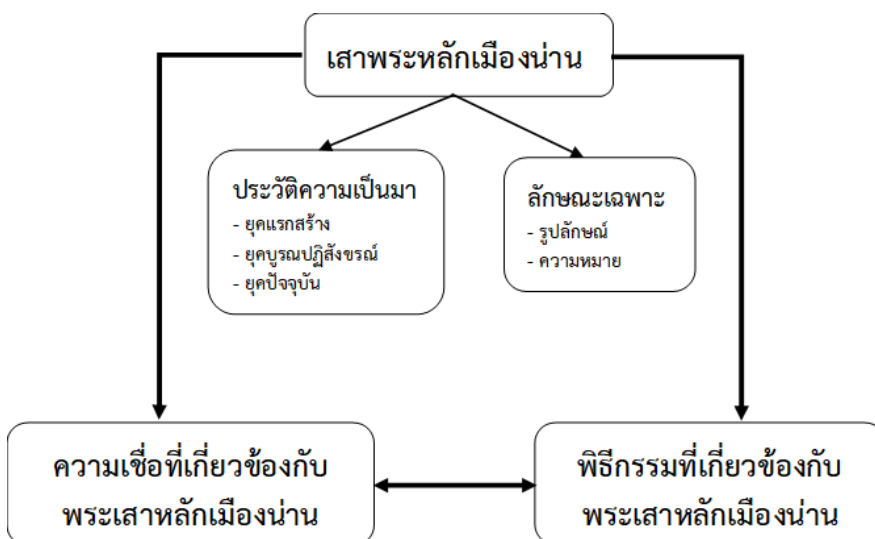
สำหรับการผสมผสานระหว่างผี พุทธ พราหมณ์ ก่อนที่พุทธศาสนาจะแพร่เข้ามาเมือง น่าน ชนพื้นเมืองในเมืองน่านได้นับถือผีเป็นหลัก มีการบูชาด้วย สัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หมู หมา เป็ด ไก่ พอยุคที่พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ให้คนน่านนับถือ สิ่งบูชาเหล่านี้ก็ได้ลด ความสำคัญลง แต่ยังคงมีการบูชาเลี้ยงผี ด้วยวัว ควาย หมู เป็ดไก่อยู่ บ้าง มาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะผีที่ใหญ่คือผีเมือง หรืออารักษ์เมือง รองลงมาคือผีประจำบ้าน หรือ ผีเจ้าบ้าน และมี เรือนคือผีประจำตระกูล ดังที่สุรพล ดำริห์กุล ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมล้านนาว่า เป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อและโลกทัศน์ของผู้คนล้านนา โดยสะท้อน ออกมาให้เห็นทางขนบธรรมเนียมพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ โดยกล่าวว่า ประเพณีล้านนานั้นมี ลักษณะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างกิจกรรม

ในทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อในการนับถือผี จึงทำให้แบบแผนของประเพณีมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่านที่สอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องน่าจะได้รับอิทธิพลจากทั้งพุทธศาสนา และพราหมณ์(ฮินดู) ซึ่งการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเสาพระหลักเมืองน่าน ได้แก่ ๑) ประเพณีสักการะบวงสรวงเสาพระหลักเมือง มีกำหนดจัดขึ้นในวันพญาวัน หรือวันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี ๒) พิธีทำบุญสืบชะตาหลวง จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิตและครอบครัวทุกปี ๓) ประเพณีสงกรานต์พระหลักเมืองในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี เป็นประเพณีที่สืบทอดมานาน มีการตั้งเครื่องบวงสรวง มีการอ่านโองการบูชาสักการะ ตามแบบเมืองน่านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องได้รับอิทธิพลทั้งทางศาสนา พุทธ ๔) ประเพณีเลี้ยงแก้มอรัญชลยเมือง และ ๕) ประเพณีการเลี้ยงผีหลักเมืองน่าน นอกจากนี้พิธีที่จัดก็มีการเปลี่ยนแปลงจากสมัยโบราณ ซึ่งทำแบบพื้นบ้านพื้นเมือง ตามที่บันทึกไว้ในโบราณ สมัยหลังๆก็ได้รับรูปแบบเปลี่ยนแปลงมาจากที่อื่น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของอำพร ขุนเนียม ได้ทำการศึกษาพบว่า พิธีกรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ได้แก่ พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีกรรมการเลี้ยงปางและการทำบุญกลางบ้าน ทุกพิธีกรรมเกิดขึ้นเนื่องจากความเชื่อเรื่องการนับถือผีเป็นสำคัญ ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยวนบ้านท่าเสา มีความสัมพันธ์กันเป็นสังคมชนบทในระบบเครือญาติขนาดใหญ่ ผู้ชายมีบทบาทเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการและมีบทบาทสำคัญทางศาสนา ผู้หญิงเป็นบุคคลสำคัญของครอบครัวในการดำรงความต่อเนื่องของการนับถือผี มีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมของหมู่บ้าน

๖. องค์ความรู้ใหม่

๗. ข้อเสนอแนะ

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานราชการควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดงานประจำปี และบำรุงรักษาเสาชิงช้าหลักเมืองน่าน

๒) ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรนำผลงานวิจัยไปส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับเสาชิงช้าหลักเมืองน่าน

๓) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับเสาชิงช้าหลักเมืองน่านที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมและรูปแบบการฝังเสาชิงช้าหลักเมืองในอดีต มโนทัศน์เกี่ยวกับวิธีการฝังเสาชิงช้าหลักเมืองในประเทศไทย การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเสาชิงช้าหลักเมือง

บรรณานุกรม

พรพรรณ เกิดผล. “การเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อเรื่องเสาชิงช้าหลักเมืองสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ.

๒๓๒๕-๒๕๒๕”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. (สาขาวิชาประวัติศาสตร์).

คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

พูลผล เงินเพ็ง. “คติความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (วิชาเอกไทยคดีศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรี-

นครินทร์วิโรฒ, ๒๕๓๖.

สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. รองศาสตราจารย์ ดร. และคณะ. **โครงการศึกษางานด้านวัฒนธรรมการ**

จัดการสารสนเทศและภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน. สาขาวิชา

ศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๙.

สารณี ภูสนาม. “ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนต่อศาลหลักเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา). บัณฑิต

วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๙.

อรุณโรจน์ กลิ่นฟุ้ง. “หลักเมือง หลักบ้าน “เสาชิงช้า” พุทธ พราหมณ์ ผี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปบัณฑิต**.

(สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ). คณะโบราณคดี: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒.

